

*Панченко Е. И.
Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ЛІНГВІСТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ АНОТУВАННЯ ТЕКСТУ АВТОРЕФЕРАТУ

У статті розглядаються стислі тексти, які слугують для ознайомлення з науковими розвідками, зокрема анотація для автореферату. Проаналізовано основні компоненти тексту анотації та етапи її створення. Виділено основні лінгвістичні категорії, типові для тексту анотації.

Ключові слова: стислий текст, автореферат, анотація, граматична категорія.

Стаття розглядає у загальному вигляді проблему створення автореферату дисертації на здобуття наукового ступеня, що є актуальною, оскільки автореферат як стислий текст і особливо його англійська анотація є потужним та зручним засобом ознайомлення наукової спільноти з останніми науковими розвідками.

Побудова стислих текстів (заголовка, реферату, анотації) була в центрі уваги таких вчених, як І. Р. Гальперін, Є. І. Шамуріна, А. М. Білова, А. Г. Фоміна, В. П. Леонова, а на теперішній час нею займаються такі лінгвісти, як Г. Г. Матвеева, Є. С. Азнаурова, Л. М. Мурзін, З. Я. Тураєва та інші.

Але проблема оптимальної та уніфікованої побудови анотації та її перекладу англійською мовою ще потребує уваги лінгвістів. Тому метою цієї статті є визначення лінгвістичних засобів побудови оптимальної анотації до автореферату різними мовами.

Анотація тексту оптимально сприймається, якщо вона має логічний початок, розвиток і закінчення [2, с. 17]. Початок – це формулювання основної думки тексту. Розвиток підтверджує, розкриває, уточнює, доповнює розгорнуту інформацію основної частини джерела. Закінчення – це результат, висновок. Початок і закінчення віддзеркалюють головні думки основної частини джерела.

Процес написання анотацій включає три етапи:

- 1) оцінка інформаційної значущості документа і вибору виду бібліографічної характеристики;
- 2) аналіз змісту з метою виявлення найбільш суттєвих даних;
- 3) узагальнення найбільш значущої для складання анотації [1, с. 327].

На першому етапі визначається доцільність включення документа в бібліографічний посібник з точки зору актуальності його тематики, оригінальності змісту, точності, достовірності, повноти і оперативності інформації. Вивчення документа починається зі знайомства з заголовком,

довідковим апаратом видання (введення чи передмова), рубриками всередині тексту, висновками резюме.

На другому етапі виділяють основну тему, проблему, об'єкт, ціль роботи, її результати; визначають новизну, відмінні особливості видання; встановлюють цільове і читацьке призначення документа. При цьому основну увагу спрямовують на нову інформацію, принципіальним положенням, концепціям. Суттєва інформація може бути виявлена в результаті аналізу елементів форми первинного документа (автор, назва, об'єкт документа, рік видання і т. п.). Для полегшення і нормалізації процесів змістовного аналізу бібліографи практикують використання формалізованих методів. Їх призначення полягає в зниженні суб'єктивності дій людини, часових та інтелектуальних витрат на складання анотацій, запобіганню випадків пропуску суттєвих даних. Нижче ми наведемо приклад плана-макета для складання довідкової анотації:

1) дані про автора;

2) дані про форму (жанр) первинного документа; предмет, об'єкт чи тему первинного дослідження; час і місце дослідження; характеристику змісту документа, що анотується; причини перевидання й відмінні особливості даного видання; характеристика довідкового апарату видання; цільове і читацьке призначення документа.

На третьому етапі виконується узагальнення найбільш важливої інформації для складання анотації.

У структурі анотації перш за все наводяться відомості про автора документа, що анотується. Це можуть бути вказівки на його професію, спеціальність, особливі заслуги.

Найважливішим елементом анотації є узагальнена характеристика теми видання, яка виконується в лаконічній формі і не повинна бути переказом змісту. В анотації відображаються основні аспекти змісту документа, які характеризують структурні, функціональні, регіональні та інші особливості цього тексту.

На останніх сторінках автореферату дисертаційного дослідження розміщують анотації українською, російською й англійською мовами. На вибір здобувача анотація англійською чи російською мовою повинна бути розгорнутою інформацією, обсягом 2 сторінки машинописного тексту (до п'яти тисяч друкованих знаків), про зміст і результати дисертаційної роботи, а дві інші – обсягом до 0,5 сторінки машинописного тексту (до 1200 друкованих знаків) – ідентичного змісту інформація про основні ідеї та висновки дисертації. Анотації складаються за формою, яка має такий зміст: прізвище та ініціали здобувача; назва дисертації; вид дисертації (рукопис, монографія) і науковий ступінь; спеціальність (шифр і назва); установа, де відбудеться захист; місто, рік; основні ідеї, результати та висновки

дисертації. Викладення матеріалу в анотації повинно бути стислим і точним. Належить використовувати синтаксичні конструкції, притаманні мові ділових документів, уникати складних граматичних зворотів. Необхідно використовувати стандартизовану термінологію, уникати маловідомих термінів і символів,

Після кожної анотації наводять ключові слова відповідною мовою. Ключовим словом називається слово або стійке словосполучення із тексту анотації, яке з точки зору інформаційного пошуку несе смислове навантаження. Сукупність ключових слів повинна відображувати поза контекстом основний зміст наукової праці. Загальна кількість ключових слів має бути не меншою трьох і не більшою десяти. Ключові слова подають у називному відмінку, друкують у рядок, через кому [3, с. 196].

Розглянемо приклад побудови анотації реферату англійською мовою.

SUMMARY

Ivanenko Y. A. Proper Names in Russian Advertising Text: Linguistic and Functional Aspects. – Manuscript.

Thesis for a Candidate degree in Philology by speciality 10.02.02 – the Russian language. – Dnipropetrovs'k National University. – Dnipropetrovs'k, 2015.

The dissertation deals with the research of proper names (advertising pragmatonyms) in Russian advertising text in linguistic and functional aspects. The place of a proper name in the structure of advertising text is defined. The functions of proper names in advertising texts are determined; the peculiarities of structures and usage of proper names in Russian advertising texts of the beginning of the 20th and the beginning of the 21st centuries are analyzed.

The focus is placed on the analysis of ways of enrichment of the structures of proper names in advertising texts of the beginning of the 20th and the beginning of the 21st centuries: transference from common nouns to onyms, transference from onyms to onyms, composition and borrowing.

The analysis of correlation of proper names stock characteristic of a definite period of language development with social and cultural correlations in the society has been carried out; this connection is vividly observed while analyzing speakers' reaction to the perception of proper names in the advertising discourses of definite time periods under analysis.

Key words: proper name, advertising text, advertising pragmatonyms, transference from common nouns to onyms, transference from onyms to onyms, compositional way of word-building, non-assimilated foreign pragmatonyms.

Розглянемо такі граматичні особливості анотацій, як співвідношення частин мови, які в них використовуються, кількість синтаксичних одиниць, особливості структури речень і функціонування тих чи інших граматичних категорій.

Переважну частину слів складають іменники та прикметники. Це можна пояснити тим фактом, що іменники, які є номінативами предметів, явищ, дій тощо, очевидно, несуть найбільш важливу і цілком достатню для розуміння змісту повідомлення інформацію. У наступних прикладах анотацій визначальними частинами мови є іменники та прикметники:

The dissertation analyses language peculiarities of drama genre as a form of literature. The drama genre specifics have been analyzed through the language characteristics of writings of other literature forms – epos and poetry. The work identifies lingual and structural peculiarities of dialogue and monologue as component parts of dramaturgic text.

Зокрема, проаналізовано основні теоретичні положення проблеми okazіональності, розглянуто наявні в лінгвістиці критерії розмежовування понять "оказіоналізм", "неологізм", "потенційне слово", охарактеризовано основні ознаки okazіональної лексики та окреслено коло понять, пов'язаних з явищем okazіональності. Висвітлено основні екстралінгвістичні та інтралінгвістичні фактори, що сприяли появі okazіоналізмів у мові преси аналізованого періоду, досліджено основні механізми okazіональної номінації.

Важливе місце в анотаціях належить ланцюжку дієприкметників:

– In the paper the aspect of different semantic field formation are concretized; the general principles of semantic field's construction are formulated; the semantic field age structure is presented; semantic field age limits are expended in consequence of all lexemens inclusion that reflects temporary limits of existence not only living organisms, but things, objects, and reality phenomena.

У більшості компресованих текстів чільне місце посідають числівники, що дозволяє максимально конкретизувати інформацію при мінімумі знакових витрат:

Масив моделей субстантивних конструкцій репрезентований трьома моделями: високочастотні моделі (зі статичним порогом, вищим 0,5%), низькочастотні моделі (зі статичним порогом, нижчим за 0,5%), одиничні моделі (зі статичним порогом, нижчим за 0,01%).

Значно рідше зустрічаються у анотаціях дієприслівники, частки, лінгвістичні функції яких, очевидно, не є настільки інформаційно насиченими.

Щодо різних граматичних категорій, найбільш типових для анотацій, то серед них у першу чергу слід відзначити категорію відмінка іменників. Форми називного відмінка можна віднести до малопоширених відмінкових форм. Більш поширеними формами відмінка іменників є форми родового та знахідного відмінків. Наведемо приклад, що має у своєму складі ряд іменників у формі родового відмінка:

– Дисертаційна робота присвячена вивченню моделей субстантивної конструкції у вузькоспеціалізованому тексті, сполучувальних можливостей

стрижневого слова конструкції в контексті повної номенклатури залежних компонентів з типовими й нетиповими детермінантами.

Дослідження вживання форм часу дієслів у анотаціях до дисертацій свідчить, що в них переважає форма теперішнього часу та минулого часу як в українському, так і в англійському варіантах. Наприклад:

Мовна політика, на думку В. Чапленка, змінює чи зберігає функціональний розподіл мов у багатомовному суспільстві. У теоретичній праці “Межі і можливості мовлення” вчений довів, що мовна творчість письменника можлива в царині звуків, лексики та семантики звуків.

В англійському варіанті використовуються лише дві дієслівні форми: Present Indefinite і Present Perfect. На нашу думку, що оптимальним можна вважати використання часу Present Perfect, який несе більш книжковий характер і підкреслює досконалість дії, в нашому випадку, наукового дослідження, наприклад:

It has been established that a Ukrainian folk riddle is a linguacultural minitext; men terms as an inner hypoform have been introduced.

Співвідношення вживання у анотації активного та пасивного стану дієслів свідчить про те, що пасивний стан більш типовий для них як засіб надання певної безособовості повідомленню:

Визначено структурно-семантичні відношення компонентів, репрезентовано класифікації субстантивно-адвербіальних сполучень, охарактеризовано продуктивні та малопродуктивні моделі, описано синтаксичні процеси.

В переважній більшості текстів, які ми досліджували, форми пасивного стану мають просту структуру і виражаються, як можна побачити у вищенаведеному прикладі, за допомогою скороченої форми пасивного дієприкметника досконалого виду.

Щодо функціонування категорії особи дієслова, то в анотаціях до дисертації переважають форми третьої особи однини і множини. Наприклад:

– the scholar distinguishes between the notions; we can find among such phenomena....

Найбільш поширеними членами речення в тексті англійської дисертації:

1) обставина (‘в дисертації’) + підмет (‘основна проблема дослідження’) + присудок в пасивному стані, наприклад: *In the dissertation the problems of using terms as stylistic figures are considered;*

2) підмет (‘аспекти проблеми дослідження’) + присудок в пасивному стані + уточнююча обставина, наприклад: *The accent was made to the one of the principal objects of speech on the communicative level;*

3) ряд складнопідрядних речень, які виявляють собою перерахування основних питань, що розглядаються в дисертації: *The phenomenon of lexical*

interference used in the language of the weekly newspaper "Nashe Slovo" was investigated and some direct and associative lexical calques were distinguished;

4) складнопідрядні речення з частинами типу: *it is proved, it is stated, it is noted* та інші: *It has been established that the figurative part of a riddle as well as the first cue of a dialogic unity is formed by syntactically complex sentences;*

5) зустрічаються випадки активного стану, коли підметом виступає денотат "автор", наприклад: *The author studied the phenomenon of linguistic homonymy and the main principles of interference according to the grammatical level.*

Наші дослідження текстів анотації дозволяють рекомендувати як оптимальну таку структуру:

коротка обставина + підмет („та чи інша проблема дослідження чи її аспекти„) + присудок в пасивному стані + уточнююча обставина, наприклад:

In the dissertation the poetics of onyms of the novel "Translation to a Beheading" and other works by Nabokov are studied in the intertextual aspect.

Одна із найважливіших відмінностей україномовної дисертації від англійської полягає в першу чергу в порядку слів у реченні, тому що в українському тексті присудок стоїть перед підметом:

У дисертації дається визначення хрононімів, з'ясовуються характерні ознаки для цих ВІ, що відрізняють хрононіми від суміжних з ними найменувань, аналізується зв'язок хрононімів з концептом "час".

Таким чином, доходимо до висновку, що процес написання анотації має таку структуру: аналіз, оцінка та узагальнення інформації. Анотація складається за чіткою формою: прізвище та ініціали здобувача; назва дисертації; вид дисертації (рукопис, монографія) і науковий ступінь; спеціальність (шифр і назва); установа, де відбудеться захист; місто, рік; основні ідеї, результати та висновки дисертації. Викладення матеріалу в анотації повинно бути стислим і точним. Належить використовувати синтаксичні конструкції, притаманні мові ділових документів, уникати складних граматичних зворотів. Проаналізувавши 300 робіт, ми дійшли висновку, що переважну кількість складають іменники та прикметники. Це можна пояснити тим фактом, що іменники, які є номінативами предметів, явищ, дій тощо, очевидно, несуть найбільш важливу і цілком достатню для розуміння змісту повідомлення інформацію. Наші дослідження текстів анотації дозволяють рекомендувати як оптимальну наступну структуру: коротка обставина + підмет („та чи інша проблема дослідження чи її аспекти“) + присудок в пасивному стані + уточнююча обставина.

Перспективи подальшого дослідження ми бачимо у розробці програм автоматичного перекладу анотацій авторефератів.

Л і т е р а т у р а :

1. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К., 2004. – 208 с.
2. Панченко О. І. Мовна компресія в письмовій комунікації: навч. посіб. / О. І. Панченко. – Дніпропетровськ: Вид-во ДДУ, 1995. – 68 с.
3. Справочник библиографа / науч. ред. А. Н. Ванеев, В. А. Минкина. – СПб.: Профессия, 2002. – С. 332–335.

Панченко Е. И. Лингвистическое обоснование аннотирования текста автореферата.

В статье рассматриваются сжатые тексты, которые служат для ознакомления с научными исследованиями, в частности аннотация к автореферату. Проанализированы основные компоненты текста аннотации и этапы ее создания. Выделены основные лингвистические категории, типичные для текста аннотации.

Ключевые слова: сжатый текст, автореферат, аннотация, грамматическая категория.

Panchenko E. I. Linguistic basis of abstract text summary.

The article deals with short texts that serve to get acquainted with scientific research, in particular to the abstract. Analyzed the main components of the text summary are analyzed, as well as the stages of its creation. The basic linguistic categories, typical for text summaries are defined.

Key words: compressed text, abstract, summary, grammatical category.

Пясецька А., Блюменталь І.
Лодзинський університет, Інститут русистики

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК (СТРУКТУРА, ЗМІСТ, ПЕРСПЕКТИВИ)

У статті розглядається структура, зміст та перспективи Польсько-українського фразеологічного словника, який є першою спробою конфронтації фразеології польської та української мов. Автори представляють основні принципи будови Словника та перекладу фразеологічних пар.

Ключові слова: лексикографія, фразеологія, слов'янські мови.

Метою Польсько-українського фразеологічного словника був вибір з доступних лексикографічних джерел польських фразеологізмів та кореляція їх з відповідними українськими. Словник містить активні одиниці двох мов, які не мають архаїчного характеру. Автори вирішили зафіксувати тільки тотожні з точки зору значення фразеологічні вирази. Певні різниці в аспекті семантичної еквівалентності проявляються тільки в випадку багатозначності. Це відбувається, коли одиниці польською мовою відповідає українська багатозначна одиниця (і навпаки). Абсолютно обов'язковою,